

ŠT. 1 JEZERO

NARAVOSLOVNI INFORMATOR

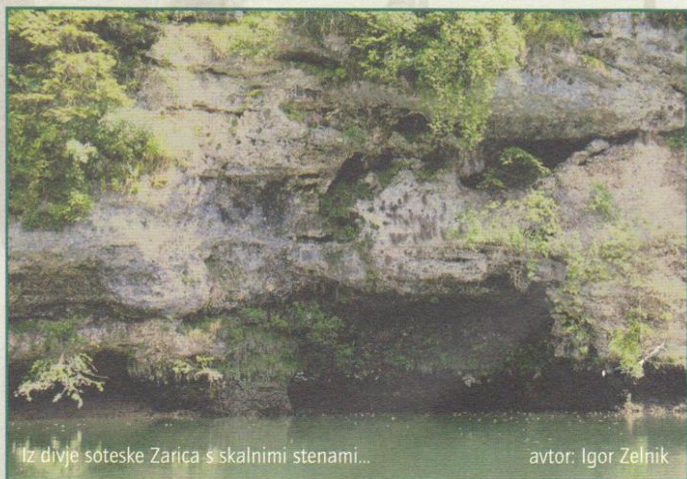
SPOŠTOVANI BRALCI,

TRBOJSKO JEZERO JE VEČ KOT VELIKA VODNA ZAJEZITEV NA SAVI, KI JE PREKRILA NEKDANJE NOGOMETNO IGRIŠČE, MLIN, POLJA IN BALVANE V REČNI STRUGI. V 20 LETIH SO SE NA NOVE ŽIVLJENJSKE RAZMERE PRILAGODILE RASTLINSKE IN ŽIVALSKÉ VRSTE, PREDVSEM SO GA ODKRILE ŠTEVILNE PTICE. TO "ORNITOLOŠKO LETALIŠČE" SE DANES UVRŠČA TUDI MED DESET NAJVEČJIH SLOVENSКИH JEZER. Z INTERREG IIIA PROJEKTOM "DOŽIVETJA NARAVE OB JEZERU" ŽELIMO SLOVENSKI IN ČEZMEJNI PARTNERJI SPODBUDITI, DA BI SKUPAJ Z DOMAČINI BOLJE SPOZNALI BOGASTVO NARAVE TRBOJSKEGA JEZERA, JO OHRANILI TER VKLJUČILI V SONARAVEN RAZVOJ.

UREDNIŠTVO

TRBOJSKO JEZERO SE PREDSTAVI...

Trbojsko jezero, imenovano tudi Kranjsko ali Mavčiško jezero, je nastalo kot posledica zajezitve Save med Kranjem in Mavčičami, ko so leta 1986 zgradili HE Mavčiče. Veliko je 1 km², največja globina pa znaša približno 17 metrov. Voda je potopila sotesko, ki

Iz divje soteske Zarica s skalnimi stenami...

avtor: Igor Zelnik

jo je Sava vrezala v konglomerat sprijete prodne nanose na Kranjskem in Sorškem polju. Izginila so prodišča, melišča, rečni logi, brzice. Del razgibanih skalnatih sten s spodmoli, ki so nudile edinstvena in varna zatočišča za številne rastline in živali, je zdaj pod vodo. Rastlinstvo na teh stenah se je delno ohranilo, tudi nekatere alpske vrste, katerih semena je še neukročena Sava prinesla iz svojega zaledja in so v hladni soteski našle primeren življenjski prostor. Divjo Savo je zamenjalo akumulacijsko jezero.

...v sožitje vode, narave in vasi

avtor: Sonja Rozman Bizjak

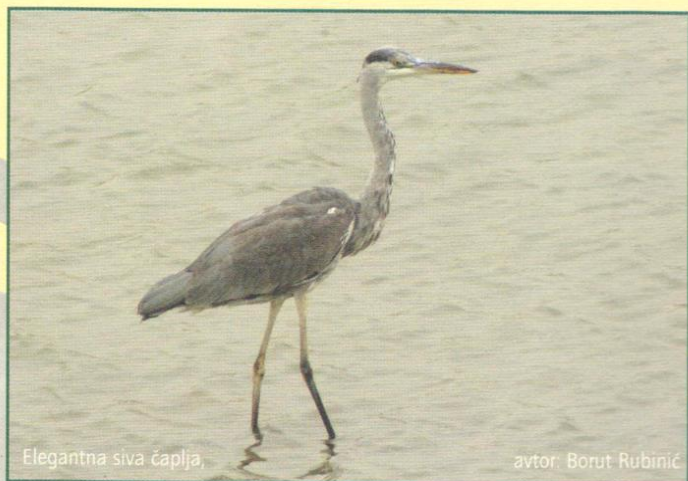
Posledično so se spremenili ekološki pogoji, ki so tu vladali pred potopitvijo. Nekatere vrste so se odselile ali jih je potopila Sava, druge so se prilagodile novim razmeram. Te nove razmere pa so omogočile, da so se na to območje priselile nove vrste, ki so vezane na stoječe vode. V jezeru zdaj namesto rečnih živijo drugi, jezerski organizmi. Izpostaviti moramo vodne ptice, saj je jezero postalo dom za mnoge vrste, ki tu gnezdijo, so na zimskih počitnicah, spet tretje so na jezeru le na obisku.

Ob jezerskem obrežju so kot perle nanizani obvodni gozdovi, travniki in njive ter prijetno spokojne vasi Mavčiče, Trboje, Praše, Žerjavka, Jama in Breg. Zvoniki njihovih cerkva se odsevajo na jezeru in barve se spreminjajo skupaj z letnimi časi. Ostaja pa pestrost rastlinskih in živalskih vrst, kar so pokazali popisi, ki jih v projektu "Doživetja narave ob jezeru" izvajajo DOPPS in zunanji strokovnjaki.

Sonja Rozman Bizjak, ZRSVN-OE Kranj & Uroš Brankovič, CTRP Kranj

VEČ KOT 100 VRST PTIC NA TRBOJSKEM JEZERU

Trbojsko jezero je umetna akumulacija, kjer pretok običajno ni hiter, zato je jezerska funkcija akumulacije očitna. Zaradi istega razloga je jezero pozimi večinoma tudi zamrznjeno. Bregovi jezera so strmi, deloma poraščeni, delno pa tudi urbanizirani, zato večinoma niso primerni za pobrežne vrste ptic.

Elegantna siva čaplja,

avtor: Borut Rubinič

Vloga jezera kot svojevrstnega magneta za vodne ptice je bila spoznana že kmalu po nastanku. Jezero je pomembno kot prezi-movališče vodnih ptic, predvsem iz redu plojkokljunov, kamor spadajo labodi, gosi in race. Skupno je bilo samo v času popisa med januarjem in septembrom 2006 zabeleženih 106 vrst ptic, od tega 62 gnezdil. Med drugim se na jezeru pojavljajo praktično vse slovenske vrste rac. Tudi med racami potapljavkami je pestrost ptic na Trbojskem jezeru očitna. Tu srečamo tudi zelo redke gostje, kakršna so zimska rasa, beloliska, mali žagar in celo

Veliki žagar ima na tu edino znano gnezdišče v Sloveniji, avtor: Borut Rubinič

v svetovnem merilu ogrožena kostanjevka. Med rednimi gosti lahko, poleg najobičajnejše mlakarice, opazujemo še druge race plovke kot so kreheljca, žvižgavka in konopnica, v času selitve pa tudi regljo, žličarico in dolgorepo raco. Enako velika pestrost je med racami plovkami, saj so bile do sedaj na Trbojskem jezeru opazovane skoraj vse vrste iz rodu Aythya. Poleg redke kostanjevke sta to čopasta črnica in sivka ter zvonec. Posebnost jezera je vsekakor veliki žagar, velika rasa zeleno-črne glave in pretežno bel-ega trupa, z dolgim nazobčanim kljunom, s katerim potaplja-joča se lovi manjše ribe. Veliki žagar na Trbojskem jezeru tudi gnezdi, gnezdišča te markantne race pa so v soteski Žabnica nad vasjo Trboje. Samica naredi gnezdo v eni izmed mnogih razpok strmih peščenjakovih sten, ki se pnejo nad zožano strugo reke v tem edinstvenem kanjonu. Mladiči že takoj po izvalitvi v vodo z gnezda, ki

je visoko v steni, preprosto poskačejo, po reki pa jih potem kak mesec za sabo ali na svojem hrbtu vodi mati žagarica.

Poleg rac se v zimskem času na jezeru pojavljajo še številni labodi grbci, razne vrste ponirkov, predvsem mali in čopasti ponirek, redkeje pa tudi polarni in rdečegrli slapnik. Redni gostje so še kormorani in več vrst galeb, med katerimi sta najobičajnejša rečni in rumenonogi galeb. Pozimi je pogost tudi sivi galeb, opazovane pa so bile tudi že redkejšje vrste, kakršni so rjavi, kaspijski in celo redki tripusti galeb.

Trbojsko jezero je pomembno tudi v času selitve, ko ga za kratek čas obiščejo številni preletni goste. To so razni pobrežniki, črna in beloperuta čigra in mnoge manjše vrste nevodnih ptic iz redu pevcev.

V okoliških hrastovo-smrekovih gozdovih gnezdi-jo tipične gozdne vrste, med zanimivejšimi gnezdilkami velja omeniti črno žolno in pivko. Pozimi so bile v okolici gnezda opazovane številne redkosti, med najlepšimi so pegami. Vsekakor je Trbojsko jezero ena izmed vročih ptičjih točk, pravo manjše ornitološko letališče, kamor se seleče ptice hitro in z veseljem spustijo, neredko pa tam ostanejo kar nekaj časa. Velika vrstna pestrost območja pa je rezultat tudi hitro spreminjajoče se sestave na jezeru pojavljajočih se vrst, zato se pogosto pripeti, da že popoldne istega dne na isti lokaciji opazujemo popolnoma druge vrste ptic kot zjutraj.

Borut Rubinič, Društvo za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije.

TUDI V GLOBINAH JE VSE BOLJ ŽIVAHNO

Prostranost in vodnatost jezera zagotavlja prisotnost mnogih ribjih vrst, ki danes že predstavljajo svojevrstno bogastvo jezera. Upravljanje z ribjim fondom je zaupano Ribiški družini Kranj, ki gospodari s kranjskim ribiškimi okolišem, to je povirjem reke Save od Kranja do HE Medvode. Prva leta po nastanku (zaježitvi) je imelo jezero povsem salmonidni (postrvi) značaj. Zadostna vnašanja potočne postrvi in šarenke (ameriške postrvi) v jezero ter še prodnato in nezamuljeno jezersko dno, ki je nudilo mnogovrstno in ribam bogato naravno hrano, so vse jezero zelo hitro obogatilo s številnimi postrvmi. Te so dosegale zavidljive, tudi nekaj kilografske teže, in uspešen ribolov številnih ribičev iz čolnov ali iz obale je bil zagotovljen. Sčasoma pa je jezersko dno postalo zamuljeno, vse plitvejšje, kar je povzročilo otoplitev jezerske vode in ribji habitat so se pričeli spremenjati. Iz jezera so vse bolj

Mrena je med manj poznanimi ribami Trbojskega jezera,

avtor: Meta Povž

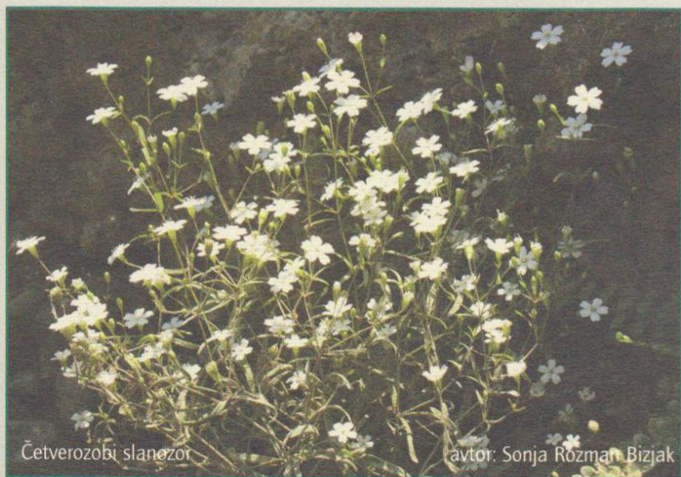
izginevale salmonidne vrste (potočna postrv, sulec, lipan), številčno se je ohranila le šarenka, pojavljati pa so se začele beličarske ribje vrste, značilne za počasi tekoče in toplejše

vodotoke. Danes jezero naseljujejo poleg vse redkejših že naštetih salmonidnih vrst predvsem krapovske (ciprinidne) ribje vrste, kot so podust, klen, rdečeperka in redkejša mrena. Vse več pa je v jezeru krapov (tudi 10 in večkilogramski krapji so bili že ujeti) ter predvsem ribojedih vrst - poleg že vseskozi prisotne ščuke, danes jezero bogate še smuči zavidljivih tež in celo somi. Ti dve vrsti sta v jezero skoraj zagotovo zanesle vodne ptice z ikrami. Mnogim ribičem je jezero zato danes poznano po zelo uspešnem ribolovu prav teh ribjih "roparic". Pomemben vpliv na ribe pa ima stalna prisotnost ribojedih kormoranov v zimskih mesecih, saj se na jezeru (predvsem na področju med vasmí Žerjavka, Trboje, Praše) neredko videva tudi jate po sto in več teh ptic.

Brane Galjot, Lovsko-ribiška družina Šenčur

ALPINSKA IN SUBALPINSKA VEGETACIJA V SOTESKI ZARICA

V kanjonu Zarica med Bregom in Prašami najdemo več kot 100 vrst višjih rastlin. Posebej zanimivo je uspevanje številnih vrst, ki sicer uspevajo v gorskem svetu na bistveno višjih nadmorskih višinah, in so v soteski (cca 350 m n.m.v.) kamor je njihova semena prinesla Sava s pritoki, našle drugotno rastišče. Te rastline so se v soteski ohranile zaradi relativne podobnosti rastišča s prvotnim, pa tudi zaradi odsotnosti človekovih vplivov in konkurence drugih rastlinskih vrst na nedostopnih in negostoljubnih skalnatih stenah. S potopitvijo se je zmanjšal njihov življenjski prostor le na višje ležeče predele, zmanjšala se je možnost prenosa semen po vodi iz alpskega sveta, zaradi stoječe vode pa so se spremenile tudi mikroklimatske razmere. Ker je po zaježitvi in začetku turistično-rekreativnih dejavnosti postala dostopnost in vpliv na omen-

Četveroziobi slanozor

avtor: Sonja Rozman Bizjak

jeno floro večji, je ta postala še bolj ranljiva in potrebna zaščite, ki je mogoče le z osveščenostjo obiskovalcev. Rastlinske vrste, ki so posebnost soteske, sicer uspevajo v montanskem (700-1600 m), subalpskem (1600-2000 m) do alpskem pasu (nad 2000 m n.m.v.). Najbolj markantne so planika, rumeno milje, četveroziobi slanozor, pisana vilovina, skalna špajka, snežnobeli repuh in predalpski petoprstnik. Planika (*Leontopodium alpinum*) je uvrščena na Rdeči seznam praprotnic in semenk RS kot potencialno ogrožena vrsta (O1), populacija v soteski pa je še posebej pomembna zaradi nižinske lege in ločenosti od strnjenege areala v alpskem svetu. Življenjsko okolje planike so kamnite trate, skalne razpoke in grušč v subalpskem in alpskem pasu, najdemo jo na nadmorskih višinah od 1700 do 3400 m. Njen areal so predvsem Alpe in druga karbonatna gorovja, kot so Karpati in Dinaridi, saj uspeva le na apnenčasti podlagi.

Planika v soteski uspeva na desnem bregu med Bregom in Jamo, in sicer na treh lokalitetah, ki so vedno na zasenčenih skalnih ste-

nah. Skupno smo našli 40 primerkov, od katerih je bila polovica cvetočih, torej še vedno vitalnih.

Igor Zelnik, ZRC SAZU Biološki inštitut Jovana Hadžija

PROJEKT INTERREG IIIA "DOŽIVETJA NARAVE OB JEZERU"

Trbojsko jezero s svojo bogato, a krhko naravno krajino, zahteva premišljenost posegov v prostor ter hkrati daje možnosti za sonaravne dejavnosti, kot so čolnarjenje, opazovanje in preučevanje ptic, izobraževalne programe, kolesarjenje, sprehode in tek ob jezeru. Leta 2005 je skupina partnerjev, "MO Kranj, občina Šenčur, Center za trajnostni razvoj podeželja Kranj, Društvo za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije (DOPPS), Ribiška družina

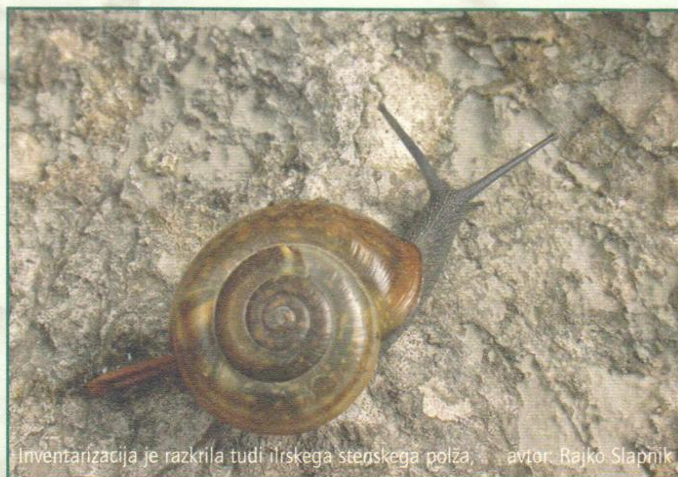
Vožnja z ladjico na čezmejni delavnici na Koroškem

avtor: Damijan Kozina

Kranj, ter dve izkušeni čezmejni organizaciji Arge Naturschutz in društvo Kärntner Brillenschafzüchter Alpen-Adria" pripravila čezmejni projekt poimenovan "Doživetja narave ob jezeru". Z njim smo uspeli novembra 2005 pridobiti na razpisu programa Interreg IIIA Slovenija-Avstrija 2000-2006 sredstva Evropske unije; ta bodo pokrila slabih 96% načrtovanih stroškov, ostalo pa prispevata Občina Šenčur in Mestna občina Kranj.

Celosten cilj projekta je, da se ob čezmejnem povezovanju zagotovijo pogoji za sonaraven razvoj krajinskih območij Trbojskega jezera ter sorodnega območja na Dravi, tako da bi možnosti sonaravnih dejavnosti krepile interes lokalnega prebivalstva za spoznavanje in ohranjanje narave. Specifični cilji projekta so:

S popisi ugotoviti današnje stanje kopnih in vodnih rastlin ter živali, še posebej ptic, na območju Trbojskega jezera; pripraviti conacijo območja kot izhodišča za sonaravno rabo krajine in dejavnosti na in ob jezeru; spodbuditi, usmeriti ter podpreti

Inventarizacija je razkrila tudi ilirskega stenskega polža

avtor: Rajko Slapnik

pobude lokalnega prebivalstva za razvoj sonaravnih dejavnosti ob jezeru; urediti in organizirati lokalne ponudnike organiziranega spoznavanja narave in rekreacije (hoja, kolesarjenje, veslanje; razviti in kot celoto ponuditi skupne čezmejne vsebine "doživetja narave ob jezeru", ki temeljijo na ohranjanju biotske raznovrstnosti ter njenem aktivnem spoznavanju (poudarek na opazovanju ptic); urediti opremo za opazovanje narave (čolni, pešpoti, info table, opazovalnice za ptice) ter jo povezati s strokovnimi podlagami in lokalnimi pobudami; razviti čezmejno izmenjavo izkušenj ter okrepiti sodelovanje med strokovnjaki, društvi in lokalnim prebivalstvom; osveščanje in izobraževanje o pomenu trajnostnega razvoja območja ob jezeru ter z promocijskim gradivom (zloženke, spletna stran) povečati poznavanje Trbojskega jezera.

Velikega pomena za dolgoročen uspeh projekta je, da z ohranjanjem narave ter priložnostmi za razvoj še močnejše zaživijo okoliške vasi in njihovi prebivalci. Zato sta zelo pomembna vključitev spoznavanja narave Trbojskega jezera v izobraževalne programe ter nove možnosti za razvoj poslovnih dejavnosti in rekreacijo domačinov.

Uroš Brankovič, CTRP Kranj

DAMIJAN PERNE, ŽUPAN MESTNE OBČINE KRANJ: "Varovanje naravne dediščine in s tem tudi varovanje okolja v širšem pomenu sta prednostni nalogi vseh prihodnjih usmeritev, bodisi v okviru gospodarskih, poselitvenih in drugih projektov, pa tudi z vidika vodenja politike razvoja občine, regije in države. Trbojsko jezero z okolico je primer, ki poleg narave nakazuje tudi možnosti vključevanja na področje izobraževanja in uresničevanja poslovnih priložnosti. Mestna občina Kranj želi in pričakuje, da bo čezmejni projekt "Doživetja narave ob jezeru" pri domačinih, ki bivajo ob jezeru, pa tudi drugih vzpodbudil razmišljanja o ponudbi, ki bi jo bilo v skupno korist možno vključiti v to okolje brez škode za naravo ter ga tako narediti turistično zanimivega in prepoznavnega."

MIRO KOZELJ, ŽUPAN OBČINE ŠENČUR: Občina Šenčur nima posebnih naravnih danosti za razvoj turizma, pohodništva in rekreativno-sprostitutvenih dejavnosti. Zato je projekt krajinske ureditve Trbojskega jezera priložnost za oživetje in uresničitev tovrstnih možnosti. Seveda pa je najpomembnejše, da so z načrtovanimi aktivnostmi seznanjeni tudi prebivalci, živeči na tem področju. Njihov interes je tudi osnova za uresničitev tovrstnega projekta, ki je brez sodelovanja prebivalcev lahko le mrtva črka na papirju. Prepričan sem, da nam Trbojsko jezero daje lepe možnosti, le izkoristiti jih moramo.

NAGRADNO VPRAŠANJE: POZNAŠ NARAVO NA TRBOJSKEM JEZERU ?

Trbojsko jezero, ki je danes zatočišče vrsti zanimivih ptic, skriva na svojih bregovih tudi nekaj "gnezd", kjer se lahko okrepčajo in pogrejejo tudi manj pernati obiskovalci. Med temi je bar rČolnar na v Trbojah, znan po idilični legi s širokim razgledom na jezero in možnostih za šport, pozabiti pa ne smemo na vroče sadeže v mrzlih zimskih dneh. V Žerjavki se nahaja priznano gostišče s prenočišči Bakhus, ki ljubiteljem dobre hrane nudi predvsem morske in zelenjavne jedi, v skladu z imenom pa bogat izbor vrhunskih vin. Najmanj "poštrikana," pa zato z veliko domačnosti in stika z naravo, je Ribiška brunarica Praše. V njej in pod streho terase lahko povsem "po domače" okušate postrvi in druge ribe. Le minuta hoje vas pripelje do rtiča na jezeru, kjer se največkrat sonči "hišni" labodji par.

Si želiš možnosti brezplačnega romantične večerje za dva, ribje malice ali vročih gozdnih sadežev v družbi vaših prijateljev v eni od naštetih lokacij?

Potem se poskusi v naslednjih vprašanjih:

1. Kje gnezdi samica žagarja ?
2. Katero ribjo vrsto v Trbojskem jezeru bi v množini lahko uporabili tudi za enega od zimskih športov ?
3. Kaj je v kanjon Zarica prinesla reka Sava s pritoki?

Se ti zdijo vprašanja pretežka?

Potem še enkrat preberi informator, vsi odgovori te čakajo prav tam.

Odgovore pošljite na spodnji naslov Uredništva najkasneje do petka, **9.februaria 2007**. Med prispelimi pravnimi odgovori bomo izžrebali tri nagrajence:

- 1.nagrada** - Romantična večerja za 2 osebi v Gostišču Bakhus, (Žerjavka, 12, 4000 Kranj, tel: 04 279 9999, www.hotsoundinc.com/bakhus);
 - 2.nagrada** - Ribiška malica za 4 osebe v ribiški brunarici Praše (Praše, 4212 Mavčiče, tel: 04 250 12 94);
 - 3.nagrada** - Vroči gozdni sadeži zate in tvojih 5 prijateljev (Trboje 1, 4000 Kranj, tel: 04 259 12 99) ter
- 5 tolažilnih nagrad.**

Uredništvo Informatorja JEZERO:

Center za trajnostni razvoj podeželja Kranj

Strahinj 99A, 4202 Naklo

Telefon: 04 257 88 28

Faks: 04 257 88 29

E-pošta: uros.brankovic@ctrp-kranj.si

Slika na naslovnici: Zimska gneča na jezeru, avtor: Borut Rubinič

Oblikovanje: Nimbus d.o.o., Tisk: Tiskarna Šulc

Založil in izdal: Projektna skupina JEZERO

Za vsebino tega dokumenta je izključno odgovoren CTRP Kranj in v nobenem primeru ne izraža stališča Evropske unije.

Projekt delno financira Evropska unija v okviru Programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija-Avstrija 2000-2006

Nacionalni organ Programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija-Avstrija 2000-2006 je Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

Republika Slovenija
Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno
samoupravo in regionalno politiko

